

DOBROGEA: VIA GENTIUM ?

Un fenomen de necontestat, care a influențat istoria poporului român, l-a reprezentat, categoric, poziția sa geo-politică - în partea central-sud-europeană, la locul de trecere a nenumărate neamuri; procesul mișcării acestora ni se documentează din etapa de trecere de la eneolitic la epoca bronzului, în urmă cu aproape 5000 de ani, odată cu mutațiile triburilor indoeuropenizante. Fenomenul s-a manifestat în chip particular și cu o frecvență mai mare în culoarul dat de spațiul geografic dintre Dunărea de Jos și Marea Neagră, actuala Dobroge. Succesiunea și intervalele de timp dintre treceri au fost evaluate mai ales prin vestigii de cultură materială - cărora li s-a adăugat, începând din sec.VII a.Chr. și informații literare.

Procese etnice au fost stimulate de populațiile de păstori, asiatice, și de triburile nou venite care au avut un aport considerabil în domesticirea și folosirea calului, în producția unei ceramici specifice cu motive decorative realizate "cu șnurul". Tot lor le sunt recunoscute îngropările în poziție chirchită, și, mai ales, o evidentă tendință de sedentarizare. Se trece la ginta paternă, se deosebesc "agricultorii" de "păstori" etc.

Epoca metalelor, a bronzului și apoi a fierului (Hallstatt și La Tène) - structurează etnia tracică, cea care folosește din plin fierul. Noul metal se dovedește mai eficient, și va permite o evoluție spectaculoasă a unei civilizații proprii, ce va ocupa un spațiu geografic enorm, din miazăzi, din nordul Greciei - Epir și Tessalia - până la Carpații Septentrionali, iar din răsărit, de dincolo de Nistru, până la apus, spre Cadrilaterul Boemiei.

În nordul și în sudul Dunării de Jos, triburile geto-dacice sunt dominante; acced spre o înaltă organizare socială și spre o cultură originală, atât de bine ilustrate în descoperiri epocale, între care, tezaurul din mormântul princiar de la Hagighiol, rămâne cap de coloană. Agricultură, păstoritul și meșteșugurile sunt îndeletniciri de bază, mai ales pentru triburile de geto-daci, odrisi, bessii, tribali, mesi, ș.a. Acestea sunt și rămân pentru totdeauna, populații de bază ale unui spațiu care intră de timpuriu în dialog cu atâtea alte elemente alogene. Ultimile, în trecere numai, sau cu perioade de zăbovire, vor sfârși adesea într-un anonim datorat fie orientării lor spre alte ținuturi, fie cuprinderii în masa localnicilor, copleșitori din punct de vedere numeric.

Dobrogea, străvechi pământ traco-geto-dac, și mai târziu traco-geto-roman, a constituit de-a lungul mileniilor, vatra unor intense procese de cultură materială și spirituală, în care s-au înmagazinat numeroase trăsături specifice. Contribuția altor neamuri care au trecut pe aici, va fi integrată mai departe fondului genetic deja constituit. O trăsătură de identitate particulară o distingem în conlucrarea și receptivitatea băștinașilor în contactele lor nemijlocite cu alte etnii, unele mai evolute, altele,

dimpotrivă. Spiritul autohton rămâne permanent, receptiv și viguros, într-o dispoziție deschisă de asimilare a tot ceea ce venea bun din altă parte. Progresele acestei zone bine circumstanțiate, au fost întotdeauna înlesnite de prezența mării la răsărit, și de legăturile directe cu spațiile mediteraneene.

Nu știm cât de reale sunt unele semne care ar indica pătrunderea fenicienilor în Marea Neagră, pe țărmul său de vest, și nici cât de specioase ar fi contingentele legendei argonauților cu aceleași medii geografice. Ambele evenimente sunt de natură să arunce unele lumini asupra veacurilor VIII-VII a.Chr. Sigur știm însă că marșurile grecești de la mijlocul sec. VII și până la mijlocul sec. VI a.Chr., așează pe greci în mai multe centre, într-un interval de timp relativ restrâns, noile colonii se transformă din centre de desfășurare și consum în centre de producție, concurând orașele-state ale Greciei metropolitane. Fenomenul are la bază conlucrarea cu o matură aristocrație tribală traco-getică, și atragerea numeroșilor truditori ai acestor pământuri, agricultori și păstori, buni receptori ai unor practici comerciale, devenite vitale și ai unor elemente de voință cultural spirituală elevată. Alături de traco-geți, grecii vor reprezenta timp de mai multe veacuri un element etnic permanent și bine individualizat.

Avântul tranzacțiilor comerciale, preferate în raporturile dintre greci și traco-geți băștinași, este ilustrat prin descoperiri arheologice diverse, unelte, vase, arme, podoabe, construcții. ș.a. - dar mai ales, prin tezaure monetare și inscripții - toate într-un strâns acord cu știrile izvoarelor literare.

Mărfurile grecești au pătruns nu numai în întreaga zonă a Dunării de Jos, ci mult mai departe între locuitorii daco-geți de la Dunărea mijlocie și din arcul Carpatic. Teza întrepătrunderilor dintre greci și autohtoni se referă astăzi la un spațiu imens. Noi ne vom opri la cel care prefigurează încă de pe atunci vatra etnogenetică românească, pe care s-a format, pe rând, uniunea tribală a lui **Dromichaites**, prima organizare statală a lui **Burebista** - din care nu lipseau, în sec. I a.Chr. orașele grecești de la Olbia în nord până la Apollonia în sud - și care au culminat mai târziu cu **Dacia** lui **Decebal**, stat solid, întărit și avansat din toate punctele de vedere, capabil să opună rezistență uriașei forțe armate a Romei imperiale.

De la mijlocul sec VII a.Chr., și până la mijlocul sec. IV a.Chr. compoziția etnică a spațiului dobrogean pare să fi rămas în componentele sale de bază traco-geto-dacă și elenică, cu inerente întrepătrunderi, colaborări ori adversități, dictate de interese mercantile și politico-militare. La un moment dat se constată însă o restructurare amalgamată produsă de noi triburi în mișcare la Gurile Dunării: sunt triburile de sciți care vin din stepele - nord pontice, și care, într-o clasificare ordonată și bine circumstanțiată a faptelor, ar reprezenta o primă migrare.

Sciții au format obiectul mai multor studii și interpretări istorice. În zonele de răsărit ale Mării Caspice, ei intră de timpuriu în conflicte mari cu Imperiul persan. Se deplasează apoi spre apus, prin nordul pontic, exercitând presiuni asupra masei cimmeriene, ca să-i vedem către sfârșitul sec. VI țintă a marii expediții a lui Darius I, dintre 514/ 513 - prilej pentru Herodot să aprecieze calitățile tracilor și geților de pe coasta de vest a Mării Negre: **"Înainte de a ajunge la Istru, (Darius) lovi mai întâi pe geți, care se cred nemuritori. Căci tracii, locuitorii din Salmydessos și cei care ocupă**

ținutul așezat mai sus de orașele Apollonia și Mesembria - pe nume sarmizi și nipseeni - s-au predat lui Darius fără luptă. Geții, însă, fiindcă s-au purtat nechibzuit, au fost îndată înrobiți, măcar că ei sunt cei mai viteji și cei mai drekți dintre traci". (Herodot, IV, 93).

Cunoaștem de asemenea, conflictul dintre sciții conduși de **Ateas** și acel **Rex Histrianorum**, paralel - cu conflictul dintre aceeași sciți și regele Filip II - al macedonenilor din anul 339. Evenimentul ei marca, după unii istorici, începutul așezării printre băștinași în zona litorală vest-pontică a unor elemente din această etnie. Vor dăinui, ca **sciți războinici**, și **agricultori** până târziu în veacul I al erei creștine, ecouri ale prezenței lor în zonă, aflându-se și în opera lui Ovidiu.

Sciții au dominat o vreme scena istorică între Dunăre și Mare, fapt reflectat convingător în izvoarele vremii: "**Datorită mulțimii locuitorilor de acolo - care au trecut peste Tyras și Istru și s-au așezat în ținutul de dincoace - o bună parte din Thracia s-a numit și ea Sciția Mică. Tracii, adică geții, le-au dat pământ, fie cedând forței, fie pentru faptul ca pământul era nefolositor, o mare parte din el fiind mlăștinos**". (Strabon, Geographia, VII, 4, 5, C 311). De aici începe încetățenirea și generalizarea numelui de **MikraSythia**, sub care ne este cunoscută secole de-a rândul Dobrogea.

Denumirea de **Sciția Mică** dată Dobrogei de autorii antici, constituie mai degrabă o delimitare față de marea întindere nord-pontică, presupusă de ei, prin antiteză, ca o imensitate și o necunoscută. Nenumărați autori antici vor folosi această denumire, **Sciția Mică**, nu atât ca pe o realitate istorică, cât pentru a delimita simbolic sau geografic teritoriul dintre Dunărea de Jos și Marea Neagră - **sciții** fiind în acest caz chiar geții autohtoni, apoi geto-romanii, s.a.

Cel mai adesea însă, băștinașii sunt aceia care au receptat o etnie sau alta, în funcție de numărul, superioritatea culturală și contribuția ei la procesul general al provinciei. Izvoarele literare ne lasă informații precise despre sciții din jurul Callatidei și orașului Odessos, zonă în care aceștia au trăit un timp mai îndelungat sub oblăduirea unor căpetenii ale căror nume le cunoaștem de pe aversul unor monede: **Ailios, Sariakes, Tanusa, Akrosas, Charaspes, și Kanites** - pe care le putem adăuga la tetradrahmele tot scitice din vremea lui **Ateas** (sec. IV a.Chr.).

Unde sunt aceste neamuri iraniene? Care este sfârșitul lor într-o zonă în care doar numele le dăinuie într-o formulă de exprimare generalizatoare? Ca entitate etnică ei s-au dizolvat în așa măsură încât, cu excepția celor câteva ecouri din opera ovidiană, nu vom mai auzi nimic concret despre ei, sau despre o eventuală contribuție a lor la civilizația acestui spațiu geografic. Vestigii de artă și simboluri specifice scitice, mai ales funerare au fost identificate, dar urmele activităților practice, dovedite prin ceramică, construcții, unelte de muncă, ș.a. lipsesc. Iată nedumeriri care-și așteaptă dezlegările în cercetări viitoare și pe care le-am orienta, cu precădere, în mediul rural.

De aceleași necunoscute se vor acoperi alți migratori, ajunși în regiune între anii 280/ 279 a.Chr.: **celții**. După ce au creat în Europa o civilizație înaintată, cu dovezi materiale excelente, de înalt rafinament, celții apar la Dunărea de Jos, intră în conflict cu traco-geții, depășesc opoziția macedoneană și îi întâlnim împrăștiați în Peninsula Balcanică, până în Grecia, la Delphi. Se organizează într-un regat, cel din

Tylis, iar o ramură a lor ajunge în Anatolia (Galatea). Pe teritoriul Dobrogei, ni se păstrează în documente câteva toponime de certă rezonanță celtică: **Noviodunum** (Isaccea), **Arrubium** (Măcin) și **Aliobrix**(?). Dar, atât. Avem, sub raportul culturii materiale, un important vestigiu de la Mangalia: **sabia celtică**. După anul 218 a.Chr., thracii de la sudul Dunării îi vor risipi. Neîndoielnic, celtii din spațiul dobrogean intră într-un total anonimat: ei sunt asimilați.

Aproape concomitent neamurile germanice ale bastarnilor, așezați și la nordul Gurilor Dunării vor depăși adesea fluviul spre sud, producând prin incursiuni de jaf, numeroase prejudicii traco-geților, ulterior și macedonenilor și romanilor. Apropierea de Deltă, și interesul lor real pentru bogățiile acesteia, vor favoriza așezarea unora dintre triburile lor între brațele fluviului, izvoarele consemnându-i cu genericul de **peucini**. De nenumărate ori, conflictele militare din provincie îi implică și pe ei: pe vremea lui **Oroles**, în jurul anului 200 a.Chr., sau a lui **Burebista**, la mijlocul sec.I a.Chr., - ultimul rege geto-dac fiind cel care le reprimă orice veleitate de mare putere.

În Moldova, bastarnii realizează o cultură specifică - **Poienеști** - **Lukasevka** - cu suficiente influențe și în nordul Dobrogei.

Mai activi și cu mai temeinice contribuții la civilizația veche de la Dunărea de Jos, sunt **sarmați** - tot iranieni, veniți din nordul-pontic; zăbovesc mai mult pe teritoriul Moldovei, de unde, spre sudul Gurilor Dunării, fac nenumărate incursiuni la sfârșitul sec.I și în sec.II. Își lasă urmele propriei lor culturi materiale și spirituale, dar adesea, acestea sunt descoperite laolaltă cu cele geto-dacice și carpice.

Chipurile aspre ale soldaților sarmați le vedem dăltuite în piatră atât pe Columna Traiană de la Roma, cât mai ales, pe pietrele îngrădite ale Monumentului triumfal de la Adamclisi; apariția lor pe monumentul comemorativ, se explică prin participarea lor afectivă alături de germani, suevi, bastarni, geto-daci, etc., la coaliția antiromană pusă la cale de eroul rege dac, Decebal.

Dacă sarmaților le adăugăm pe **costobocii** ale căror raiduri în 170 p.Chr. prin culoarul Moesiei Inferior au ajuns în sud, până departe, în Grecia, îngrozind tot ceea ce întâlneau în cale, vom completa șirul unor invazii - sciți, celti, bastarni, sarmați, costoboci - ale căror moșteniri, în plan civilizatoriu, sunt departe de a satisface orice exigență. Aproape în totalitate, aceste etnii pasagere, au sfârșit printr-o dizolvare totală între comunitățile locale; acestea au stat la baza perenității autohtone, în continuare dominatoare pe planul culturii materiale.

Elementul traco-geto-dacic, formează baza simbiozei cu coloniștii romani, care urmează armatelor cuceritoare în provincia de la Gurile Dunării, Moesiei Inferior (după Dioclețian Scythia - Scythia Minor). Complexul proces de romanizare se declanșează imediat după așezarea stabilă a primelor garnizoane romane, mai întâi pe litoralul maritim - în colaborare cu grecii și geții din orașele Histria, Tomis și Callatis - mai apoi, pe linia Dunării și în întreaga provincie. Sub auspiciile administrației romane se împlinește, în timp mai îndelungat, dar sigur, amestecul băștinașilor cu veterani, coloniști de pretutindeni ș.a. Apar și se dezvoltă, pe lângă satele băștinașe, noi **vici**, **pagi**, **civitates**, **municipie**; pe Dunăre, procesul de fortificare se completează cu numeroase **castra** și **castella**, destinate unei puternice rezistențe în

fața pericolelor de dincolo de fluviu. Construirea și întreținerea unei rețele de drumuri noi, modernizarea comerțului și a vămile, revigorarea comercială, agricolă și meșteșugărească, practicile religioase datorate zeităților romane și celor tradiționale autohtone, într-un cuvânt, totul produce **romanizare**. Cunoscuta **pax romana** din primele două veacuri ale Imperiului Roman, își arată roadele și în Moesia Inferior, cu manifestări multiple datorate deopotrivă factorului roman și traco-getic, cu rigourile unei vieți sociale bine organizate și stabile - și în totală opoziție cu nomadismul altor neamuri, grefat adesea pe jafuri și pustiiri. Romanii prelucraseră de la greci conceptul care opunea cosmosul organizat, haosului și care definea prin termenul de univers, o lume rațională, guvernată de legi, singura în care omul, ca ființă socială, poate trăi și crea, se poate dezvolta prin muncă și preocupări spirituale elevate. Este ceea ce am numi astăzi opoziția între ordine și entropie. Procesul de romanizare care a cuprins pe traco-geto-daci și romani, îi include și pe grecii din orașele vest-pontice și, desigur și pe alte entități etnice ajunse la nivelul civilizației romane din provincii, prin însușirea limbii latine, a spiritualității, a jurisdicției și regulilor de viață romană. Acestui proces i se supun și costobocii, atâția câți vor mai fi rămas aici după trecerea lor fulgerătoare din anul 170 p.Chr., cu ecouri în inscripțiile de la Adamclisi (**Daizus Comozoi interfectus a Costobocis**), și în alte localități ale Moesiei Inferior. Neîndoielnic, adaptarea lor la modul de viață romană a fost lesnicioasă din moment ce există o identitate de origine etnică, cu cea a localnicilor traco-geți.

Dacă o serie de migrații, se circumscriu ușor unui prim-val, cu mai multe componente (sciți, celți, sarmați, bastarni) integrate sau nu spațiului dobrogean, la date diferite și având trăsătura comună a "invaziei", apariția efemeră a costobocilor, rămâne într-un quasianonimat (e dificil a-i considera eventual **alogeni**).

În acest spațiu, un al doilea mare val de migrații, ale unor neamuri străine, venite din diverse direcții și cu scopuri de jaf și cotropire, are loc între veacurile III- IV. Virulența și loviturile date așezărilor băștinașe, geto-grecești și geto-romane, sunt fidel reflectate în izvoarele vremii, de cronicarii contemporani. Aceștia le adăugăm cu necesitate, observațiile de teren, examenul atent al documentelor arheologice, și, în special epigrafice.

În general, în istorie se vorbește de "carpo-goți", de atacurile lor pustiitoare, începute de la mijlocul sec.III p.Chr. Să reținem însă că sunt două semănții diferite ca origine. Primii, **carpii**, constituie partea mai nordică a masei de traci, din zona munților care le poartă numele - **Carpates**; sunt daci liberi. Asocierea lor dată de conjuncturi și de interese comune, - cu goții se soldează cu episoade sângeroase, unele de durată și având consecințe neașteptate.

Imperiul Roman a făcut eforturi considerabile să le poată stăvili atacurile - mulți împărași și-au adăugat în numele lor atributul de **Carpicus**, și aceasta până în sec.IV p.Chr. Ultima dată ni-i amintește Zosimos, tot în alianță cu dacii: "**Theodosius respinge pe sciri și pe carpo-daci, amestecați cu huni, și învingându-i în luptă, îi sili să treacă Istrul și să se întoarcă la locurile lor**" (altfel spus, la locurile lor de baștină, ceea ce, constatăm apoi, s-a și întâmplat).

În teritoriul dintre Dunărea de Jos și Marea Neagră, au lăsat mărturiile prezenței lor în cultura materială, contribuind la îngroșarea autohtonismului. Identitatea de

origine etnică dintre ei și geto-daci, furnizează argumentul participării la revigorarea geto-romanității.

Goții, sunt de neam germanic. Domină mult scena istoriei europene până când unele neamuri ale lor ajung pe teritoriul Daco-României și de aici pe la nordul Gurilor Dunării trec în Moesia Inferior. Inițial năvălesc împreună cu carpicii, care joacă primul rol, pentru ca din sec.IV preeminența s-o dețină ei înșiși; adesea au compania sarmaților. Dar dacă triburile carptice își croiesc drum printre populații de același neam, goții sunt total străini. Zăbovesc vreme îndelungată pe teritoriul de azi al țării noastre; adoptă elemente de civilizație avansate, daco-romană. Nici contribuția gotică nu este de neglijat; simbioza lor, ajunge să dea un anumit specific unui vast areal de cultură materială, pe care în zilele noastre o numim **Sântana de Mureș - Cerneahov**. Constatarea este valabilă și pentru **Scythia Minor**. În acest spațiu al Dunării de Jos, istoria consemnează conflicte sângeroase cu goții de-a lungul secolelor IV-V și chiar mai târziu, când vor fi așezați la granițele imperiului, ca foaie de sămânță sau chiar împrăștiți - pentru a se asigura liniștea și, mai ales, pentru a fi ei înșiși liniștiți. Mulți se vor îndrepta cu timpul, spre apusul Europei - mai ales - **ostrogotii**. Cei rămași în zona Dunării de Jos și a Carpaților, mulți dintre ei creștinați (ariceni), dispar în anonimat, sunt asimilați sau alungați. Cei care îi dizlocă din spațiul acesta, sunt **hunii** turanici, veniți din Asia, în a doua jumătate a sec.IV. Căutau ținuturile Europei apusene cu mirificele sale bogății. Tentația bunăstării motivează expediții ale lui Attila de la mijlocul sec. V p.Chr., oprite cu mari eforturi, în înaintarea lor spre apus, de către generalul durosoran **Aëtius**, care-i învinge pe teritoriul Franței, la **Câmpiile Catalanice (Campus Mauriacus)** și apoi la **Nedao**.

În Scythia Mică, au produs dezordine. Neam de călăreți, nu vor rămâne multă vreme aici. Se fac încercări chiar de creștinare a lor, exemplul cel mai concludent dându-ni-l tentativele episcopului tomitan **Teotim I: "În acest timp biserica din Tomis și din restul Sciției, era condusă de Theotimos, un barbar crescut în dragostea de înțelepciune. Admirându-l pentru virtutea lui, barbarii huni din jurul Istrului îl numeau Dumnezeu Romanilor"**.

Râdurile hunilor au fost îngroșate în sec.VI de neamurile înrudite cu ei, **Kutrigurii**.

O stabilire a lor definitivă și în părțile Dunării de Jos, este exclusă. Lipsa unor afinități etnice exclud o colaborare sau o ședere mai îndelungată în acest cadru, în care romano-bizantinii au dat riposte și i-au împins spre Pannonia.

Aceeași inaderență pentru un spațiu geografic în care cântau jaful și distrugerile, se constată și la **avarii** veniți masiv în sec. VI p.Chr. Ei provoacă bizantinilor îngrijorare și-i solicită intens pe plan militar. Lor, ca și slavilor, li se datorează în principal, spre ultima parte a sec. VI și începutul sec. VII, străpungerea liniei de frontieră a Dunării. Suficient să amintim jafurile îngrozitoare ale avarilor din anii 585 și 587, ca să înțelegem cât de nefastă a fost prezența lor aici pentru securitatea graniței de nord-est a imperiului. Spre deosebire de acești războinici mongoli, cruzi și nestatornici, slavii apărui la Dunărea de Jos către sfârșitul sec.V și începutul secolului următor, aveau să-și croiască un larg culoar prin spațiul carpato-danubiano-pontic, și să schimbe în veacurile următoare fața așezărilor, cu deosebire în sudul Dunării.

Procopius din Caesareea, **Despre război**, VII, 13, 24. (= FHR II p. 439) ne relatează: "O mare mulțime de barbari sclavini trecuseră de curând fluviul Istru, pustiiseră ținuturile de acolo și luară ca sclavi un mare număr de romani..."

"Pe acest Chilbudios, împăratul Justinian - în al patrulea an al domniei sale, îl pusese comandant militar peste Thracia și-l însărcinase cu paza fluviului Istru, poruncindu-i să vegheze ca barbarii de acolo să nu mai poată trece fluviul; pentru că hunii, anții, și sclavinii îl trecuseră de mai multe ori și pricinuiseră romanilor pagube de nesuferit..."

Lumea traco-geto-daco-romană, primește o infuzie slavă, mai slabă în nordul fluviului, puternică în sudul său. Două atribute concură la transformările radicale aduse de anți și sclavini (slavi) în fostele centre: numărul lor masiv și sedentarizarea. Autohtonii daco-romani se contaminatează mai puțin; își păstrează limba, credința, obiceiurile, îndeletnicirile ș.a. În sud însă, slavii ajung să copleșească masa traco-illiro-romană, și impun limba, aduc cu ei practici agricole, credințe păgâne, obiceiuri noi, toate de natură să prefigureze apariția unui nou stat. Acesta va fi cel bulgăresc, organizat în anul 679/680, când triburile de bulgari, de la Volga, au migrat spre apus, au stat o vreme în "Onglos" - sudul Basarabiei - și de aici, **Asparuch**, îl învinge pe **Constantin IV Pogonatul** (668-685). Năvălesc apoi în Dobrogea și înaintează masiv în sud - și sud-vestul actualei Dobroge, unde se așează pentru totdeauna, în teritoriul pierdut de bizantini. În fruntea statului lor, cu reședința la Pliska, se remarcă personalități războinice: **Tervel** (701-718), **Krum** (802-814) - care ocupă **Serdica** (Sofia), **Omurtag** (814-831) și cu deosebire **Boris** (852-889) care în anul 864 îi creștinează în masă pe supuși. Etnia bulgară însă, este înghițită de slavi. Prezența lor între Dunărea de Jos și Mare, este lipsită de orice suport documentar - fie scris, fie arheologic. După toate probabilitățile și aici s-a petrecut același fenomen de omnipotență autohtonă, traco-geto-romană.

Abia în 971, întregul teritoriu de adâncă tradiție geto-romană și romano-bizantină, Sciția Mică, este readus la lumină în izvoare; **Ioan Tsimiskes** (969-971) împăratul bizantin care supune Bulgaria de răsărit, reorganizează această regiune atât de frământată în thema de **Paristrion** sau **Paradunavon**. Observăm o revigorare a civilizației bizantine, cu rolul preponderent al băștinașilor care încep să fie tot mai mult amintiți cu numele de **vlahi**. Sunt edificatoare două mențiuni din izvoarele vremii pentru a ne lămurii pe deplin în aceste privințe. Astfel, Georgios - Kedrenos, **Compendiu de istorii**, 25, II, 434 (=FHR, III, p.145): "Iar bulgarii, îndată după moartea împăratului Ioan (Ioan Tsimiskes), se răscălează alegându-și drept conducător patru frați, pe David, Moise, Aaron și Samuil, fii unui comite dintre cei mai puternici între bulgari și care erau numiți din această cauză Comitopuli...Iar dintre acești patru frați, David a murit curând, ucis de niște vlahi călători între Castoria și Prespa, la așa-numiții "Stejari Frumoși".

Mai adăugăm un pasaj din Kekaumenos, **Sfaturi și povestiri**, 10, p.280 (=FHG, III, p.43-45): "Bunicul meu Niculiță, care s-a străduit mult pentru România, a ajuns să fie cinstit de către stăpânitori, ca om de încredere și titlul de duce al Eladei. El a primit această funcție prin hrissov, pe viață și fără drept de transmisiune, ca și, încă, slujba de domestic al excubiilor din Elada.

A venit însă la răposatul împărat Domnul Vasile (Vasile Bulgaroctonul 976-1025), în al patrulea an al domniei sale, unul Petru, nepot de frate al regelui Franciei. Și împăratul l-a cinstit făcându-l spatharios și încredințându-i slujba de domestic al excubiților din Elada. Și i-a scris bunicului meu: "Să-ți fie cunoscut, vestea, că a venit în slujba împărăției Petru, nepot drept al regelui germanilor și - după cum spune - s-a hotărât să fie și să moară slujitor al domniei mele. Domnia mea am primit credința acestuia și am hotărât să-l fac pe el spatarios al Chrysotriclinului. Deoarece este însă străin, Domnia mea n-am binevoit să-l fac strateg, ca să nu-i jignim pe romei, ci l-am numit pe el domestic al excubiților de sub comanda mea. Știind însă Domnia mea că ai prin hrisov de la răposatul meu tată această slujbă, în locul excubiților îți dăruiesc conducerea vlahilor din Elada".

Referirile sunt pentru vlahii sud-dunăreni. Sunt enclavele de traco-romani care s-au constituit în Balcani, după migrația slavă. În nordul și la gurile fluviului rămâne imensa masă a vlahilor (românilor) care-și vor duce existența în forme statale specifice epocii de început a feudalismului, pe când în sud se diferențiază dialectul, macedo-românii, megleno-românii și istro-românii - cunoscuții aromâni în componența cărora, participarea slavă este inexistentă.

Arheologia și epigrafia, ne aduc pe vlahii de pe linia Dunării din Dobrogea. La Capidava, se cunoaște vasul-ulcior, cu alfabetul grecesc scris în sensul invers al învârtirii roții olarului, cu antroponimul **Petre**, într-o limbă românească foarte curată.

Azi, în așezarea rupestră de la Basarabi (Murfatlar) o componentă puternică a băștinașilor se recunoaște în rit, ritual și arhitectura așezării monahale, unică în această parte de lume.

Fondului etnic vlah i se vor infiltra, violent, componenții celui de-al treilea mare val de migrații, din sec. X-XIII: pecenegi, uzi, cumani și tătari.

În sec. XI, tema de **Paristrion** sau **Paradunavon** cunoaște puternica migrație pecenegă, ale cărei urme devastatoare se constată stratigrafic, pe linia Dunării, la Dinogeția, Capidava, Dervent etc. Așezarea lor vremelnică e dovedită de celebrele "căldări pecenege", ș.a. iar izvoarele literare, îi menționează frecvent - la fel și pe uzi și cumani înrudiți cu ei, având aceeași obârșie asiatică; toți sunt cuprinși deseori în izvoare în denumirea de "sciți". Unele elemente rămân în toponimie; în general, însă, contribuția lor la omogenizarea și augmentarea societății locale, aproape lipsește.

La realizarea marii răscoale a fraților **Pătru** și **Asan** (1186), izvoarele atestă rolul deosebit jucat atât de populația vlahă din sudul Dunării, cât și cea din nord, cu participarea masivă a cumanilor.

În sfârșit, un loc aparte îl rezervăm tătarilor, care pentru sec. XIII au jucat un rol important nu numai pentru țara noastră, ci pentru întreaga Europă Centrală și de sud-est, ei fiind aceia care au exercitat o puternică influență politico-militară, de natură să întârzie o evoluție istorică precară, marcată deja de precedentele migrații. Unii se vor așeza și în stepa dobrogeană - ba chiar unii se creștinează, efect al rolului jucat de Mitropolia de Vicina. Mulți se amestecă sau trăiesc laolaltă cu românii. Se pare chiar că Isaccea este locuită și de musulmani. Călătorul **Ibn Batuta**, scria după anul 1333, că orașul Babadag era "cel din urmă pe care îl stăpâneau tătarii".

Însă nu primele triburi venite aici aveau să ocupe un loc aparte în evoluția istorică

a regiunii. Acestea se vor fi împrăștiat, ori, în condițiile politico-militare ale vremii, și-au găsit rosturile în formațiunile lor statale din Ucraina și Rusia.

În Dobrogea mulți tătari apar după ce Bugeacul Basarabiei fusese colonizat cu această seminție mongolă. De aici au trecut Gurile Dunării în sud și s-au așezat în numeroase puncte, ceea ce l-a determinat pe Evlia Celebi, să scrie notele sale de călătorii, la 1655...

În sec. XVIII, vin alții, în număr masiv: după ce Basarabia este ocupată de ruși în 1812, procesul emigrării tătarilor în Dobrogea se repetă, ca să crească cu un alt flux de emigranți după războiul Crimeii (1853-1856); acceptarea turcilor este de la sine înțeleasă din moment ce originile îndepărtate, asiatice, îi apropiuau, iar religia musulmană, îi lega strâns. Au conviețuit împreună cu turcii și cu românii; și-au extins ocupațiile principale: agricultura, creșterea animalelor, (tătarii erau specializați în creșterea cailor) și, indiscutabil, comerțul.

Dacă la venirea tătarilor românii ocupau majoritatea zdrobitoare a așezărilor urbane și rurale ale Dobrogei, mai târziu, colonizarea turcească face ca numărul musulmanilor să precumpănească - creștinii, în principal românii, menținându-și ființa etnică cu precădere de-a lungul Dunării. În nordul Dobrogei se vor stabili între **vicieni**- sau **dicieni**, mulți moldoveni, ca în zona de mijloc să se așeze mocanii transilvăneni transhumani. Numărul românilor pe valea **Karasu** (Medgidia de azi), înființată, după tradiție de către **Sayd Pașa**, în timpul și în onoarea sultanului Abdul-Megid, (1839-1861) ni se relevă într-un important **defter** de la sfârșitul sec. al XVI-lea cu nume de autentică rezonanță valahă.

Colonizarea efectuată cu elemente musulmane-turci și tătari- va deveni periodică (ritmică) în veacurile evului mediu târziu, coloniile având în principal obligații militare, în schimbul pământului pe care îl primeau (ca și **stratioții** din vremurile stăpânirii bizantine, sec.X-XI). Spunem periodic din pricina necesităților de ordin militar, a numeroaselor campanii care solicitau tot mai mulți spahii, dar și din faptul că mulți dintre tătarii stabiliți preferențial în centrul provinciei, continuau să penduleze către stepele nord-pontice-Crimeea.

După anexarea Hanatului Crimeean de către Imperiul Rus, mii de tătari din ținuturile de nord ale Mării Negre au pibegit în Rumelia și chiar în Anatolia, mulți dintre ei însă, s-au oprit în Dobrogea.

În timpul numeroaselor războaie ruso-turce, cu teatrul de operațiuni în Țările Române, și prin excelență în Dobrogea, asistăm fie la exodul bulgarilor din Balcanii răsăriteni către Rusia, fie la refugiarea turcilor și a tătarilor spre sud, în Imperiul Otoman.

De la începutul sec. al XVIII-lea au început să vină și să se așeze succesiv și în Delta Dunării mici colectivități de ruși din sectele **rascolnicilor**, fugiți din Rusia din cauza persecuțiilor religioase. Sunt așa numiții **lipoveni** care se ocupau în principal cu pescuitul. După desființarea autonomiei cazacilor zaporojeni în 1775 de către împărăteasa Ecaterina a II-a, o parte dintre ei părăsesc Ucraina, și trec în Imperiul Otoman, în Dobrogea (Delta Dunării).

Apoi exodul bulgarilor spre Basarabia în timpul războiului ruso-turc din 1828-1829 încheiat cu pacea de la Adrianopole, și în timpul războiului Crimeei, la un inter-

val de mai puțin de două decenii, dă prilejul unora dintre ei să se așeze în părțile Babadagului.

În fine, începând cu anul 1840 și până în 1891 vin în Dobrogea familii de germani, care se așează la sate, ca buni agricultori și crescători de vite (Malcoci, Atmagea, Cataloi, Cogea, Tariverde, Făclia, M. Kogălniceanu, Cobadin ș.a.).

În târgurile și orașele Dobrogei vom afla, de asemenea, mai ales ca negustori, pe greci, armeni, evrei - iar ca buni tehnicieni în exploatarea pietrei și în construcții, pe italieni.

În toate aceste peste patru secole de dominație otomană românii dobrogeni vor trăi și munci în sate compacte, cu nume de autentică rezonanță românească, și în credința creștin-ortodoxă. Îi vom afla în zone fertile, pe lângă păduri, pe țărmul mării, sau în centrul Dobrogei, pe valea Karasu, unde un defter otoman din anii 1693-1694 consemnează aproape 2000 de contribuabili creștini cu nume autentic românesc, care, cu familiile lor, însumau aproape 10000 de suflete.

Semințiile de diverse obârșii, în număr mare, se disting, spre deosebire de români și musulmani, printr-o prezență pasageră: ceilalți printr-una permanentă. Unele neamuri au fost asimilate, altele nu. Important este însă acum să discernem diferența între așezările trecătoare și cele care s-au dovedit persistente, care au lăsat urme perene - materiale și spirituale - și au avut, mari contribuții la istoria locală. Ne interesează caracterul constructiv, creator, al celor care și-au înscris numele în istoria Dobrogei. Conviețuirea seculară a românilor cu turcii, tătarii, lipovenii, grecii, bulgarii, evreii, armenii, ș.a., a favorizat apropierea, înțelegerea mutuală și conlucrarea lor. Aceasta s-a aprofundat și mai mult, și s-a afirmat cu toată plenitudinea, după revenirea Dobrogei în hotarele naturale ale țării, în 1878. În zilele noastre, pilda acestui **sinopticum** etnic, s-a afirmat și își manifestă valențele afective într-un spațiu care de milenii a fost leagăn de amalgamare și conviețuire a atâtor seminții.

Bibliografie selectivă

- I. Barnea, **Les monuments rupestres de Basarabi en Doboudja**, în Cahiers Archéologiques, 13, 1963, p.187 - 208.
- I. Barnea, O. Iliescu, Corina Niculescu, **Cultura bizantină în România**, Buc., 1971
- N. Bănescu, **Bizanțul și romanitatea la Dunărea de Jos**.
- D. Berciu, **Contribuții la istoria neoliticului la Dunărea de Jos**, Buc., 1961.
- Idem, **Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre**, Buc., 1966.
- Gh. Bichir, **Cultura carpică**, Buc., 1973.
- Idem, **Geto-dacii din Muntenia în epoca romană**, Buc., 1984.
- J. Boardman, **Grecii de peste mări**, Buc., 1988 (în special p.409-428, **Dosar pentru Marea Neagră**).
- Gh. Brătianu, **Marea Neagră**, Buc., 1988.
- Em. Condurachi, **La Mer Noire - carrefour des civilisations dans l'antiquité**, XIIe Congrès Internat. des Sciences Historiques, Vienne, 1965, p.61 urm.
- H. Daicovicu, **Dacii**, Buc., 1972.
- A. Decei, **Le probleme de la colonisation des Turcs seljoukides dans la Dobrogea an XIIIe siecle**, în "Tarih aręştırmaları dergisi", Ankara, 1968.
- P. Diaconu, **Les Patchenegues an Bas-Danube**, Buc., 1970.
- P. Diaconu, D. Vâlceanu, **Păciul lui Soare. Cetatea bizantină**, Buc., 1972; P. Diaconu, S. Baraschi, **Păciul lui Soare. Așezarea medievală** (sec. XIII-XV), II, Buc., 1977

- Din istoria Dobrogei, vol.I, Buc., 1965: D. Berciu, D.M. Pippidi, **Geți și greci la Dunărea de Jos**; vol.II, 1968: R. Vulpe, I. Barnea, **Românii la Dunărea de Jos**; vol.III, 1971 (I. Barnea, St. Ștefănescu, **Bizantini, români și bulgari la Dunărea de Jos**).
- **Fontes historiae Daco-Romanae**, Buc., 1964 (vol.I), 1970 (vol.II), 1975 (vol.III).
- H. Glykoti - Ashweiher, **Recherches sur l'administration de l'Empire Byzantin aux IXe-XIe siècles**, BCH, 84, 1970, p.1-111.
- VI. Iliescu, **Contribuții la problema raporturilor scito-trace în sec. IV a.Chr.**, Pontica, II, 1969, p.189-196.
- Idem, **Cu privire la data așezării sciților în Dobrogea**, C. Ist. Iași, 3, 1972, p. 59-64.
- **Inscripțiile din Scythia Minor**, I. D.M.Pippidi, **Histria și împrejurimile**, Buc., 1983; II: I. Stoian, Al. Suceveanu, **Tomis și teritoriul său**, Buc., 1987; V: Em. Doruțiu-Boilă, **Capidava - Troesmis - Noviodunum**, Buc., 1980
- N. Lascu, **Pământul și vechii locuitori ai țării noastre în opera din exil a lui Ovidiu**, în vol. **Publius Ovidius Naso**, Buc., 1957
- Ali Mehmed Mustafa, **Aspecte din istoria Dobrogei sub dominația otomană în veacurile XIV-XVII** (Mărturiile călătorului Evlya Celebi), Studii, 5, 1965.
- Bucur Mitrea, **Sur les monnaies des cités pontiques découvertes sur le territoire des population locales**, St.Cls., 3, 1961, p.83-88.
- Idem, **Descoperiri monetare și legăturile de schimb ale Histriei cu populațiile locale în sec. V-IV a.Chr.**, St.Cls., 7, 1965, p. 143-167.
- S. Morintz, **Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii I**, Buc., 1978.
- V. Pârvan, **Getica: o preistorie a Daciei**, Buc., 1926.
- Idem, **Începuturile vieții romane la Gurile Dunării**, ed. 2, Buc., 1974.
- Idem, **La pénétration hellénique et hellénistique dans la vallée du Danube**, Buc., 1923.
- A. Piatkowski, **Considerații asupra cronologiei invaziei celte în Balcani**, St. Cls., 2, 1960, p. 189-202.
- D.M.Pippidi, **Gétes, Grecs, et Romains en Scythie Mineure: coexistence politiques et interférences culturelles**, în *Assimilation et resistance à la culture greco-romaine dans le monde ancien*, Buc., - Paris, 1976, p. 445-453.
- Idem, **Greci nel Basso Danubio dall'età arcaica alla conquista romana**, Milano, 1971.
- A. Rădulescu, I. Bitoleanu, **Istoria românilor dintre Dunăre și Mare, Dobrogea**, Buc., 1979.
- A. Rădulescu, **Un document proto-roumain à Capidava**, Dacis, NS, 14, 1970, p. 311-324.
- **Relations between the Autochthonous Population and the Migratory populations on the territory of Romania**, Buc., 1975.
- I.I. Russu, **Elementele traco-getice în Imperiul Roman și Byzantium (veacurile III-VII). Contribuții la istoria și romanizarea tracilor**, Buc., 1976.
- D.Gh. Teodor, **Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI p.Chr.**, Iași, 1981.
- V. Vasiliev, **Sciții agatârși pe teritoriul României**, Cluj-Napoca, 1980.
- R. Vulpe, **Histoire ancienne de la Dobroudja**, Buc., 1938.